

Inhoud

- 6 Inleiding
- 9 Zo gebruik je dit boek

STROMINGEN

- 12 Realisme
- 13 Impressionisme
- 14 Postimpressionisme
- 15 Neo-impressionisme
- 16 Art nouveau
- 17 Amerikaans realisme
- 18 Modernisme
- 19 Fauvisme
- 20 Expressionisme
- 21 Naïeve kunst/primitivisme
- 22 Kubisme
- 23 Futurisme
- 24 Orfisme
- 25 Metafysische schilderkunst
- 26 Constructivisme
- 27 Suprematisme
- 28 Dada
- 29 De Stijl
- 30 Bauhaus
- 31 Magisch realisme
- 32 Surrealisme
- 33 Abstract expressionisme
- 34 Colourfieldpainting
- 35 Spatialisme
- 36 Neo-dada
- 37 Opart
- 38 Popart
- 39 Hard-edge/
post-painterly abstraction
- 40 Fluxus
- 41 Arte povera
- 42 Postmodernisme
- 43 Conceptuele kunst
- 44 Performance art
- 45 Feministische kunst
- 46 Minimalisme
- 47 Land art
- 48 Street art

- 49 Neo-expressionisme
- 50 School of London
- 51 Young British Artists (YBA's)

WERKEN

- 54 *Het atelier van de schilder*, Gustave Courbet
- 56 *La Gare Saint-Lazare*, Claude Monet
- 58 *De denker*, Auguste Rodin
- 60 *Een bar in de Folies-Bergère*, Édouard Manet
- 62 *Portret van Vincent van Gogh*, Henri de Toulouse-Lautrec
- 64 *Korenveld met cipressen*, Vincent van Gogh
- 68 *Rustige avond*, Paul Signac
- 70 *Tijger in een tropische storm (Verrast!)*, Henri Rousseau
- 72 *Arearea*, Paul Gauguin
- 74 *De kaartspelers*, Paul Cézanne
- 76 *Madonna*, Edvard Munch
- 78 *L'Estaque*, André Derain
- 80 *Portret van Adèle Bloch-Bauer I*, Gustav Klimt
- 84 *Les Femmes d'Alger (O. J. M.)*, Pablo Picasso
- 86 *Mademoiselle Pogány*, Constantin Brâncuși
- 88 *Fietswiel op sokkel*, Marcel Duchamp
- 90 *Berliner Straßenszene*, Ernst Ludwig Kirchner
- 92 *Prismes Électriques*, Sonia Delaunay-Terk
- 94 *Het liefdeslied*, Giorgio de Chirico
- 96 *Gepantserde trein in actie*, Gino Severini
- 98 *Zwart vierkant*, Kazimir Malevitsj
- 100 *Monument voor de derde internationale*, Vladimir Tatlin
- 102 *Geploegde aarde*, Joan Miró
- 104 *In het heldere ovaal*, Wassily Kandinsky
- 106 *Automat*, Edward Hopper
- 110 *La trahison des images*, René Magritte
- 112 *Jack-in-the-Pulpit No. IV*, Georgia O'Keeffe
- 114 *Compositie in wit, rood en geel*, Piet Mondriaan

- 116 *Zelfportret met doornenketting en kolibrie*, Frida Kahlo
- 118 *Pelagos*, Barbara Hepworth
- 120 *Alchemy*, Jackson Pollock
- 122 *Levensboom*, Henri Matisse
- 124 *Just What Is It That Makes Today's Homes So Different, So Appealing?*, Richard Hamilton
- 126 *1957, # 20*, Mark Rothko
- 128 *Drie vlaggen*, Jasper Johns
- 130 *Ruimtelijk concept 'Waiting'*, Lucio Fontana
- 132 *Campbell's Soup Cans*, Andy Warhol
- 136 *Shuttle II*, Bridget Riley
- 138 *Zonder titel (12 paarden)*, Jannis Kounellis
- 140 *Zelfportret met bloed*, Ana Mendieta
- 142 *TV Cello*, Nam June Paik
- 144 *Zonder titel (zwarte schedel)*, Jean-Michel Basquiat
- 146 *Three Ball 50/50 Tank (Two Spalding Dr. J Silver Series, Wilson Supershot)*, Jeff Koons
- 148 *Reflection (Self-Portrait)*, Lucian Freud
- 150 *Weg van de kudde*, Damien Hirst
- 152 *The Matter of Time*, Richard Serra
- 154 *Maman*, Louise Bourgeois
- 156 *Bangkok VI*, Andreas Gursky
- 158 *Levitated Mass*, Michael Heizer
- 160 *All the Eternal Love I Have for the Pumpkins*, Yayoi Kusama

THEMA'S

- 164 De menselijke figuur
- 165 Dieren
- 166 Natuur
- 167 Landschappen
- 168 Portretten
- 169 Stilleven
- 170 Licht
- 171 Tijd
- 172 Dynamiek
- 173 Kleur
- 174 Vormen en lijnen
- 175 Abstractie

- 176 Geheugen
- 177 Muziek
- 178 Patriottisme
- 179 Industrialisatie
- 180 Stedelijke omgeving
- 181 Groepen mensen
- 182 De Holocaust
- 183 Religie
- 184 Maatschappijkritiek
- 185 Consumentisme
- 186 Transformatie
- 187 Zelf/identiteit
- 188 Ras
- 189 Geslachtsidentiteit

TECHNIEKEN

- 192 Teken
- 193 Brons
- 194 Olieverf op doek
- 195 Impasto
- 196 Pointillisme
- 197 Krijt
- 198 Lithografie
- 199 Houtsnede
- 200 Beeldhouwwerk
- 201 Houtsnijwerk
- 202 Collage
- 203 Gemengde technieken
- 204 Readymade
- 205 Assemblage
- 206 Gouache
- 207 Automatisme
- 208 Lakverf
- 209 Encaustiek
- 210 Zeefdruk
- 211 Acryl
- 212 Industriële materialen
- 213 Spuitverf
- 214 Fotografie
- 215 Videokunst

- 216 Register
- 222 Musea
- 223 Fotoverantwoording

La Gare Saint-Lazare

1877

CLAUDE MONET: OLIEVERF OP DOEK • 75 X 104 CM
MUSÉE D'ORSAY, PARIJS, FRANKRIJK

In januari 1877 huurde Claude Monet (1840-1926) een studio in de buurt van het Gare Saint-Lazare in Parijs. In april van dat jaar stelde hij zeven schilderijen van het station tentoon op de derde impressionistische tentoonstelling.

Monet schilderde het treinstation in totaal twaalf keer. Zes jaar eerder was hij teruggekeerd van zijn eerste bezoek aan Londen, waar hij het werk had bewonderd van J.M.W. Turner (1775-1851), vooral *Regen, stoom en snelheid* (1844), een van de eerste schilderijen die het toen net voltooide spoor netwerk afbeeldde. De spoorwegen, symbool van de moderne tijd, veranderden de maatschappij, maar werden niet beschouwd als een geschikt onderwerp voor schilderkunst. Monet koos dit onderwerp juist omdat het zo modern was en nam licht en kleur als thema. Hij kreeg toestemming om zijn ezel neer te zetten in het station en ging zo zitten dat het enorme dak van ijzer en glas zich symmetrisch uitstrekt over de compositie. Hij behandelde de binnen- en buitenkant van het Gare Saint-Lazare als een landschap en legde met snelle penseelstreken de stoomwolken vast, de locomotieven en de figuren op de perrons. Het zonlicht, afgebeeld in wit, blauw, roze, paars en geel, stroomt door de dikke stoomwolken. De stipjes kleur en impastoverf die in ritmische patronen zijn aangebracht, suggereren het effect van licht dat wordt gebroken door vocht in de atmosfeer.

ANDERE BELANGRIJKE WERKEN

De Theems onder Westminster, 1871, The National Gallery, Londen, VK
Boulevard des Capucines, 1873, Nelson-Atkins Museum, Kansas City, VS
De kathedraal van Rouen: de façade bij zonsopgang, 1894, Museum of Fine Arts, Boston, VS

CLAUDE MONET

Monet, de leider en oprichter van het impressionisme, schilderde zijn leven lang licht en sfeer, en bleef trouw aan de impressionistische filosofie. Hij werkte vaak in de open lucht, in felle kleuren en met kleine penseelstreken. Twee vernieuwingen die hij doorvoerde, waren de serieschilderijen – waarop hij hetzelfde onderwerp vastlegde op verschillende momenten van de dag – en zijn latere serie enorme schilderijen van waterlieries.

IMPRESSIONISME p. 13 ←

→ LICHT p. 170 DYNAMIEK p. 172 KLEUR p. 173 INDUSTRIALISATIE p. 179 STEDELIJKE OMGEVING p. 180
OLIEVERF OP DOEK p. 194 IMPASTO p. 195

Arearea

PAUL GAUGUIN: OLIEVERF OP DOEK • 75 X 94 CM
MUSÉE D'ORSAY, PARIJS, FRANKRIJK

Een jaar voordat hij *Arearea* schilderde, was Paul Gauguin (1848-1903) op Tahiti aangekomen om te ervaren hoe het was om te leven en te werken in een primitieve omgeving.

Na aankomst op het eiland in de Stille Zuidzee beseft hij dat de manier van leven waar hij over had gedroomd, niet langer bestond, dus verzong hij taferelen op basis van wat hij zag, verhalen en oude religieuze tradities. *Arearea* is typisch voor deze schilderijen, waarop dromen en werkelijkheid naast elkaar bestaan. Op de voorgrond staat een rode hond, niet helemaal afgebeeld. Iets achter de hond zitten twee vrouwen bij een blauwe boom. Er is geen lucht te zien, alleen losse vlakken effen kleur: groen, geel en rood. Drie vrouwen op de achtergrond aanbidden een enorm Maori-beeld.

Voordat hij naar Tahiti reisde, had Gauguin Nieuw-Zeeland bezocht; aspecten uit dat land verwerkte hij in dit werk. Zo schiep hij een denkbeeldige rite in een mysterieuze, oude toverwereld.

Gauguin stelde *Arearea* tentoon in Parijs in november 1893, als onderdeel van een groep schilderijen, omdat hij zijn bezoek aan Tahiti wilde rechtvaardigen, en in de hoop dat andere kunstenaars zich bij zijn terugkeer bij hem zouden voegen. De tentoonstelling werd echter minder enthousiast ontvangen dan hij had gehoopt. De schilderijen werden bespot en afgekraakt vanwege hun felle kleuren, de naïeve stijl en de vlakheid.

ANDERE BELANGRIJKE WERKEN

Het visioen na de preek (Jacob met de engel), 1888, National Gallery of Scotland, Edinburgh, VK

Manao Tupapau (De geest van de doden kijkt toe), 1892, The Albright-Knox Art Gallery, New York, VS

Waar komen wij vandaan? Waar zijn wij? Waar gaan wij naartoe? 1897, Museum of Fine Arts, Massachusetts, VS

1892

PAUL GAUGUIN

Paul Gauguin begon als impressionist, maar ontwikkelde al snel een nieuwe stijl, het cloisonnisme of synthetisme, waarin hij symboliek combineerde met effen kleuren in grof opgezet werk. Het behoorde ook tot het primitivisme. Nadat hij zijn gezin had verlaten en twee maanden met Van Gogh in Zuid-Frankrijk had doorgebracht, vertrok Gauguin naar Tahiti, waar hij schilderde en Houtsnijwerk, etsen, houtsneden en aardewerk maakte.

Les Femmes d'Alger (O.K.)

1907

PABLO PICASSO: OLIEVERF OP DOEK • 243,9 X 233,7 CM
MUSEUM OF MODERN ART, NEW YORK, VS

ANDERE BELANGRIJKE WERKEN

Portret van Gertrude Stein, 1905, Metropolitan Museum Of Art, New York, VS

Ma Jolie, 1911-1912, Museum Of Modern Art, New York, VS

Guernica, 1937, Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia, Madrid, Spanje

In dit schilderij gebruikt Pablo Picasso (1881-1973) niet langer het traditionele perspectief. Het stelt vijf naakte vrouwen voor met rafelige vormen en gezichten, geïnspireerd op Iberisch beeldhouwwerk en Afrikaanse maskers.

Na een bezoek aan het Musée d'Ethnographie du Trocadéro in Parijs en een retrospectief van Cézanne in de Salon d'Automne in 1907 maakte Picasso honderden voorschetsen en schilderijen, en tot slot dit monumentale werk. Vijf verontrustend ogende vrouwen komen tevoorschijn van achter grof geschilderde gordijnen in een kleine ruimte. Het zijn prostituees uit een bordeel in Avignon, een straat in Barcelona. De drie met amandelvormige ogen zijn beïnvloed door de oude Iberische beelden die Picasso in 1906 in het Louvre had gezien; de twee gezichten rechts lijken op Afrikaanse maskers. Twee vrouwen trekken de gordijnen opzij. De drie andere kijken de beschouwer uitdagend aan. Schouders, heupen en benen zijn afgebeeld met hoekige lijnen en vlakken. De overlappende naakten zijn beïnvloed door *De grote baadsters* van Cézanne uit 1898-1905. Het dramatisch scheefhangende tafeltje, het stilleven van vruchten (een schijf watermeloen, blauwe druiven, een appel en een peer, ook scherp en hoekig) zijn een eerbetoon aan Cézanne, die het stilleven nieuw leven inblies en op één doek vanuit meerdere hoeken schilderde. Vruchten zijn bovendien een traditioneel symbool voor seksualiteit. Picasso choqueerde de kunstwereld met zijn aanval op de Europese kunstidealen, maar creëerde iets heel nieuws en gaf de aanzet tot het kubisme.

PABLO PICASSO

Picasso was schilder, tekenaar, beeldhouwer en pottenbakker. Tijdens zijn ruim 75 jaar durende carrière produceerde hij meer dan 20.000 werken. Hij was een wonderkind; zijn veelzijdigheid, vindingrijkheid en grote productiviteit hebben geleid tot een ongeëvenaarde nalatenschap. Zijn werk bracht hem roem en rijkdom. Picasso was een van de invloedrijkste kunstenaars van de 20ste eeuw.

MODERNISME p. 18 NAÏEVE KUNST/PRIMITIVISME p. 21 KUBISME p. 22

DE MENSELIJKE FIGUUR p. 164 STILLEVENS p. 169 VORMEN EN LIJNEN p. 174 MAATSCHAPPIJKRITIEK p. 184 OLIEVERF OP DOEK p. 194

La trahison des images (Ceci n'est pas une pipe)

1929

RENÉ MAGRITTE: OLIEVERF OP DOEK • 60,3 X 81 X 2,54 CM
LOS ANGELES COUNTY MUSEUM OF ART, CALIFORNIË, VS

Door de combinatie van woord en beeld benadrukt de Belgische surrealist René Magritte (1898-1967) dat er een verschil is tussen taal en betekenis.

Magritte kopieerde deze afbeelding van een pijp waarschijnlijk uit *Vers une Architecture*, een boek uit 1923 van architect en ontwerper Le Corbusier (1887-1965). De afbeelding zet de beschouwer aan tot nadenken over de betekenis van en verbanden tussen woorden en beelden. Dit is geen pijp, zegt Magritte, maar een schilderij van een pijp. Toch nemen we meestal zonder nadenken aan dat een afbeelding is wat hij voorstelt. Het is dus een paradox, die illusie verwacht met werkelijkheid. De afbeelding, geschilderd in gladde, vloeiende verf, natuurlijke kleuren en levensechte contrasten, is slechts een weergave van een voorwerp. Ze is niet het voorwerp zelf. Magrittes schilderij verradt zijn achtergrond in de reclame, waar fotografische afbeeldingen werden gecombineerd met woorden om producten te verkopen. Zijn bewondering voor De Chirico had grote invloed op zijn kunst. Voor Magritte was het onderwerp belangrijker dan het schilderij: 'Ik probeer er altijd voor te zorgen dat het schilderij zelf niet opvalt, dat het zo min mogelijk zichtbaar is. Ik werk een beetje zoals een schrijver die probeert de eenvoudigste toon te vinden, die alle stilistische effecten afwijst, zodat de lezer alleen het idee ziet dat hij probeert over te brengen. Het schilderwerk blijft dus verborgen.'

RENÉ MAGRITTE

Toen Magritte 12 jaar oud was, pleegde zijn moeder zelfmoord door verdrinking. Volgens sommigen zag hij haar lichaam toen ze uit het water werd gehaald, maar dit is nooit bevestigd. Veel andere surrealistten waren flamboyante persoonlijkheden, maar Magritte was een rustige man; vaak schilderde hij een anonieme ambtenaar met bolhoed als zijn alter ego. In 1926 was hij in Brussel medeoprichter van de Belgische surrealistten.

ANDERE BELANGRIJKE WERKEN

L'empire des lumières, 1950, Solomon R. Guggenheim Museum, New York, VS

Golconde, 1953, The Menil Collection, Texas, VS

Le fils de l'homme, 1964, privécollectie

SURREALISME p. 32 ←

→ STILLEVENS p. 169 KLEUR p. 173 VORMEN EN LIJNEN p. 174 GEHEUGEN p. 176 OLIEVERF OP DOEK p. 194

The Matter of Time

RICHARD SERRA: ACHT SCULPTUREN, CORTENSTAAL, VERSCHILLENDE AFMETINGEN • GUGGENHEIM MUSEUM, BILBAO, SPANJE

1994
2005

ANDERE BELANGRIJKE WERKEN

Verb List, 1967-1968, Museum of Modern Art, New York, VS

Tilted Arc, 1981, Federal Plaza, New York, VS

Torqued Ellipse, 1996, Dia Art Foundation, New York, VS

Deze enorme installatie bestaat uit meerdere sculpturen, gemaakt van gigantische gewalste platen cortenstaal.

In 1997 maakte Richard Serra (geb. 1938) voor de opening van het Guggenheim Museum in Bilbao een enorme sculptuur van grote stalen linten, die samen twee gekromde tunnels vormen van dertig meter lengte, de *Snake*. In 2004 voegde hij zeven enorme werken toe, *Torqued Ellipses*, in hetzelfde geoxideerde, koperkleurige staal van veertien meter hoog, zodat één reusachtige installatie ontstond. Deze bestaat uit vloeiende vormen van diverse afmetingen en vormen, zoals ellipsen, spiralen, linten en cirkels. Sommige zijn smal en strak opgewonden, andere breed en open, sommige lang, andere kort, sommige golvend, andere recht. Het werk drukt ideeën uit over tijd: van het verstrijken van de tijd en de verschillende tijdstippen waarop de werken zijn gemaakt tot de tijd die de beschouwer nodig heeft om het hele werk te bekijken. Elk onderdeel is zo gemaakt dat de beschouwer om, door en tussen de stalen wanden moet lopen. Sommige ruimtes lijken doorgangen, andere ogen als toevallige openingen, sommige wanden staan stevig, andere lijken wankel, en een aantal beweegt zelfs, maar ze nodigen allemaal uit tot verkenning. Verder biedt Serra contrasterende tegenstellingen, zoals ruimte en beperking, beweging en stilstand, flexibiliteit en rigiditeit, kracht en tederheid, onbalans en stabiliteit, verwachting en verrassing.

RICHARD SERRA

Serra werd geboren in Californië, maar woont en werkt in New York en Nova Scotia. Hij is een minimalist en gebruikt onconventionele materialen voor vaak enorme installaties, die de beschouwer een unieke ervaring bieden. Begin jaren zestig trok hij voor het eerst de aandacht. Hij was toen betrokken bij de Process Artstroming, waarbij de manier waarop kunst tot stand komt, duidelijk te zien is in elk werk.

Maman

LOUISE BOURGEOIS: BRONS, MARMER EN ROESTVRIJ STAAL
927 X 891 X 1023 CM • GUGGENHEIM MUSEUM, BILBAO, SPANJE

1999

ANDERE BELANGRIJKE WERKEN

Forêt (Nachttuin), 1953, privécollectie

Fillette, 1968, Museum of Modern Art, New York, VS

10 am is When You Come to Me, 2006, Tate/National Galleries of Scotland, Londen/Edinburgh, VK

Deze monumentale spin, hoog boven de grond, vormt met haar dunne poten gotische bogen, zodat de beschouwers gedwongen worden ertussendoor en eronderdoor te lopen.

Eind jaren negentig maakte de Frans-Amerikaanse kunstenaar Louise Bourgeois (1911-2010) meerdere van deze grote spinnensculpturen, die ze *Maman* noemde, naar haar moeder, die overleed toen Louise 21 was. Ze zei: 'Mijn moeder was mijn beste vriendin. (...) Ze was doelbewust, slim, geduldig, troostend, verstandig, sierlijk, subtiel, onmisbaar, netjes en nuttig, net als een spin. (...) Ik zal er nooit genoeg van krijgen haar af te beelden.'

Dit werk zit vol tegenstellingen: het is sterk en kwetsbaar, krachtig en angstaanjagend. Het is een zorgzame moeder, maar ook een gevreesd roofdier. Bourgeois legde de tegenstrijdigheden uit die besloten liggen in dit monumentale werk: 'Net als een spin was mijn moeder een weefster. (...) Net als spinnen was mijn moeder heel slim. Spinnen zijn vriendelijke, aanwezige dieren die muggen eten. Muggen verspreiden ziekten en zijn daarom niet gewenst. Spinnen zijn dus nuttig en beschermend, net als mijn moeder.' En: 'Ik stam uit een familie van reparateurs. Een spin repareert ook dingen. Als je het web van een spin kapot maakt, wordt ze niet boos. Ze maakt het al wevend weer heel.'

LOUISE BOURGEOIS

Louise Bourgeois was een van de belangrijkste beeldhouwers van de 20ste eeuw. Ze gebruikte verschillende materialen en manieren om zich uit te drukken. Haar schilderijen, grafiek, sculpturen, installaties en performance art waren baanbrekend. Jeugdtrauma's hadden hierbij grote invloed. Haar vaak sombere en seksueel expliciete onderwerpen waren in de jaren zestig ongebruikelijk voor vrouwelijke kunstenaars. Ze beïnvloedde zowel de installatiekunst als de feministische kunststroming.

Vormen en lijnen

BELANGRIJKE KUNSTENAARS: ALFONS MUCHA • GUSTAV KLIMT • BARBARA HEPWORTH
PIET MONDRIAAN • KEITH HARING • JEAN-MICHEL BASQUIAT

Naarmate meer kunstenaars de figuratieve kunst achter zich lieten, traden abstracte elementen als vorm en lijn meer op de voorgrond. Sterker nog, veel moderne en hedendaagse kunstenaars zijn geïnspireerd door vormen en lijnen. Straatkunstenaars, onder wie Basquiat en Haring, gebruikten lijnen om hun boodschap kracht bij te zetten. Art nouveau gebruikte golvende lijnen voor de kenmerkende vrouwelijke vormen. De kunstenaars van De Stijl gebruikten strakke horizontale en verticale lijnen en geometrische vormen voor een zo zuiver mogelijke werkwijze; ook de constructivisten en suprematisten waren

ingetogen, met sobere lijnen en vormen. De abstract expressionisten gebruikten vloeiende lijnen en vormen om gevoelens te verbeelden; de kubisten gebruikten ze om driedimensionale weergaven te bereiken in verf.

Toen hij werkte met de constructivisten, maakte Naum Gabo beelden met lijnen en vlakken rond een ruimte, zodat vormen ontstonden – vaak hoofden of figuren – in plaats van de traditionele massieve figuren. Hij noemde dit 'stereometrische constructie'. Het beroemdste voorbeeld is *Constructed Head No. 2*.

Constructed Head No. 2, Naum Gabo, 1953-1957, fosforbrons op houten sokkel, 44,4 × 43,5 × 43,5 cm, het Israëlmuseum, Jeruzalem, Israël

BELANGRIJKE ONTWIKKELINGEN

Of ze nu vloeiend zijn, zoals in het abstract expressionisme en de art nouveau, of strakker, zoals bij De Stijl, het constructivisme en het suprematisme – vormen en lijnen werden in toenemende mate gebruikt als expressievorm voor onderwerpen als spiritualiteit, vooruitgang, snelheid en moderniteit. Volgens sommige kunstenaars, onder wie Mondriaan, vertegenwoordigen vormen en lijnen universele waarden.

POSTIMPRESSIONISME p. 14 FAUVISME p. 19 ORFISME p. 24 CONSTRUCTIVISME p. 26
SUPREMATISME p. 27 DE STIJL p. 29 FIETSWIEL p. 88

Abstractie

BELANGRIJKE KUNSTENAARS: WASSILY KANDINSKY • KAZIMIR MALEVITSJ
PIET MONDRIAAN • JACKSON POLLOCK • BRIDGET RILEY • LUCIO FONTANA

Composition in Blue Module, Saloua Raouda Choucair, 1947-1951, olieverf op doek, 59,5 × 80 cm, Tate Modern, Londen, VK

In 1906 maakte de Zweedse schilderes Hilma af Klint (1862-1944), geïnspireerd door de theosofie, het eerste abstracte schilderij.

In 1906 en 1907 schilderde Klint abstracte werken met geometrische vormen en symbolen in levendige penseelstreken. Tot dan toe schilderden de meeste kunstenaars de fysieke wereld, al schreef Gauguin in 1888 al aan een vriend: 'Probeer de natuur niet te veel te kopiëren. Kunst is een abstractie.' Rond 1910 schilderde Kandinsky zijn eerste abstracte werk, ook met theosofie als inspiratie; hij probeerde door middel van kleur en vorm de suggestie van muziek te wekken. De kubistische experimenten van Picasso en Braque vervormden de werkelijkheid en de fauvistische schilderijen van Matisse en Derain verbeeldden meer dan levensechte

taferelen. De Libanese kunstenaars Saloua Raouda Choucair (1916-2017) combineerde de gekromde en rechte lijnen van de islamitische kunst met haar eigen ideeën. *Composition in Blue Module*, geschilderd tijdens haar studie in Parijs, drukt emotie uit, niet een plek. Ze werd beïnvloed door de École des Beaux-Arts en haar leraar Fernand Léger.

BELANGRIJKE ONTWIKKELINGEN

Kunstenaars hebben abstracte kunst, die gebruikmaakt van vormen, kleuren en zichtbare penseelstreken, ingezet om hun persoonlijke visie op de wereld te tonen. Voor veel van hen stond de abstracte kunst voor hun spirituele opvattingen. De principes van de theosofie inspireerden belangrijke abstracte kunstenaars, onder wie Klint, Mondriaan en Kandinsky.

CONSTRUCTIVISME p. 26 SUPREMATISME p. 27 DE STIJL p. 29 ABSTRACT EXPRESSIONISME p. 33
IN HET HELDERE OVAAL p. 104 COMPOSITIE IN WIT, ROOD EN GEEL p. 114 SHUTTLE II p. 136

